

A fehér szalag

(Das weiÙe Band – Eine deutsche Kindergeschichte – 144 perc, német nyelven, magyar felirattal)

2009

osztrák–francia–német–olasz

rendező és forgatókönyvíró: Michael Haneke

szereplők: Christian Friedel, Leonie Benesch, Maria-Victoria Dragus, Leonard Proxauf

Ez a Haneke-film Észak-Németországban játszódik, egy lutheránus protestáns faluban, az első világháború előtt. Noha a történet bárhol játszódhatna, a narrátor bevezetőjéből és a rendező nyilatkozataiból is egyértelmű, hogy a német történelem 20. századi retteneteinek kezdőpontjaként választódott a helyszín és a filmidő. („Talán megvilágít egy-két dolgot, ami ebben az országban történt.”) Katalogizálva tárul eléink mindaz, amit toposzosan negatívumként emlegetni szoktak a németsegről. Haneke nagy hangsúlyt fektet a lutheránus merevségre (szerinte a terror eredője), kötelességtudatra és szigorra. Ehhez minden szinten a büntetés társul. Az erőszak itt öröklött elveken nyugszik. A társadalmi kórkép feltárja a vallási terrorizmus gyökereit, ahol a nevelésnek pusztán az a célja, hogy kötelességtudatra, fegyelmezettségre és megfelelésre idomítson, eszköze pedig a verés, megalázás és büntetés. A faluban sorozatos, kitervelt balesetek és kegyetlenkedések történnek. Semmi nem derül ki a tettesekről. Pedig áldozat itt felnőtt és gyerek egyaránt, a társadalmi különbségek sem számítanak. E tablóban szervesülnek az apaszerepek is, élén a lelkésszel, de a molnártól a báróig és el egészen a szomszéd faluig a családfő mindenütt asztalfős vezér, az Isten ostora. Ez egy látszólag tradicionálisan végigvitt film, természetesen több elbeszélői rafinéria van a felszín mögött. A műfaji megfeleltetések egyértelműek: történelmi film nagyszerű korrajzzal, ahol a színesben felvett képeket digitálisan fekete-fehérré varázsolták August Sander modorában, s a szereplők beszédmódját Fontane irodalmi stílusához igazították. Valójában egy tézisfilmet látunk a mindenhol (aktuálisan a német nevelésben) jelen lévő erőszakról.

Furcsa játék

(Funny Games – 111 perc, német nyelven, magyar felirattal)

1997

osztrák

rendező és forgatókönyvíró: Michael Haneke

szereplők: Arno Frisch, Frank Giering, Susanne Lothar, Ulrich Mühe

A *Furcsa játék* gyilkosai a teljes szabad akarat megnyilvánulásaiként kitágítják a pozitív életelvárásokat: az élvezetek legyenek hatásosak, sokkolók. E mű igazi tézisfilm az indíték és magyarázat nélküli gyilkosságsorozatról; a tételmondat egyszerű: a tökéletes időtöltés a gyilkosság. Az igazi tét a néző sokkolása több szinten. A motiváció keresésének vágya elhal, az erkölcsi megnyugvás elmarad, sőt a történet végtelenített lesz. A horror műfaji jellemzői és a kifejezetten antihorrorisztikus elemek mesterien vegyített elemei váltakoznak a

filmben, a néző kiélheti vágyait, ha horrorért ment moziba, de nem szórakoztató riadalmat, borzongást, hanem teljes zsigeri megéledést kap. E realitás érzete fokozza a szorongást, új típusú interaktivitást eredményez, mely a morális helyzetét helyett a logikusan beállt borzalmat állandósítja. Itt valóban hétköznapi embereket látunk, hiteles és visszafogott gesztusnyelven. Haneke ars poeticája szerint nem az erőszak megmutatása a fontos, hanem a néző helyzetének bemutatása az erőszak és annak ábrázolásában. „Olyan filmet készítettem, amit csak akkor érdemes végigülni, ha szükséged van rá.” – nyilatkozta Haneke 2005-ben. Haneke elkészítette az 1997-ben forgatott osztrák 108 perces filmjének remake-ét, saját rendezésben. A változások: a nyelv, plusz három perc, és világszerte ismert színészek. Nagyszerű film ez is, de az eredeti az igazi.

Szerelem (Amour – 127 perc, francia nyelven, magyar felirattal)

2017

francia–német–osztrák

rendező és forgatókönyvíró: Michael Haneke

szereplők: Isabelle Huppert, Jean-Louis Trintignant, Mathieu Kassovitz, Toby Jones

Haneke új filmjének elemeiben sok eddigi művére ismerhetünk rá, mintegy szenttelen és cinikus hatyúdalként a mester egy nagypolgári család tablóján keresztül katalogizálja korunk retteneteit. A látletben sok hangnem keveredik, a fekete humortól az őszinte megrendülésen át a váratlan események tudósításszerű megmutatásáig. A sokszálú cselekmény középpontjában az haute-burzsóá Laurent család van, melynek tagjai diffúz kapcsolatban állnak egymással. A családi diszfunkció feltárulásával nemcsak az emberi kapcsolatok ellehetetlenülését általánosítja a szerző, hanem kitérít eddigi médiakritikáját, az internetes és mobiltelefonos világ kukkoló, szexuális anomáliáit is cselekményelemmé teszi. Képileg is leköveti a film formanyelvében mindezt, telefonos felvételek és egy pocsék karaokefelvétel jelzi a kommunikációs és kulturális nihilizmust. Menetrend szerint tűnnek fel a maguk némaságában a Calais-ban lévő menekültek, senki nem tud velük kezdeni semmit. Ugyanígy erős háttértörténet egy üzemi baleset, ahol a nagyvállalkozó és a szerencsétlenül járt munkavállaló egyenlőtlen harcát látjuk. A teljesen széthulló család minden tagja deviáns, titkokat őrző. Az ő személyiségrajzukat rakhatjuk össze különböző jelenetekben. A távolságtartó elbeszélő részletekben adagolja a róluk szóló információkat, s a közlés mód mintegy természetessé teszi, hogy ők már csak ilyenek. A családi hierarchiában két nagy pólus van. Az egyik a 13 éves kislány, aki csak most került a családba, igazi antitoposz: a gyermek, aki a maga egyszerű módján többszörös gyilkos, de ez eliminálódik a környezetének megítélésében. A családfő, a nagypapa pedig igazi mizantróp, neki van egyedül indokolható célja, bármi áron, de meg akar halni. A generációs konfliktusok ellenére az előbbi két szereplő egymás előtti feltárulkozása a film legerősebb jelenete, melyben

megható utalás van Haneke előző filmjére, a Szerelemre. S ez a dialógus teszi logikussá a befejezést is. A nagypapa személye és élni nem akarása a legkifejtettebb szál a filmben.

Szerelem

(Amour – 127 perc, francia nyelven, magyar felirattal)

2012

francia–német–osztrák,

rendező és forgatókönyvíró: Michael Haneke

szereplők: Jean-Louis Tintignant, Emmanuelle Riva, Isabelle Huppert

Philemon és Baucis történetét, az összetartozást, együtt öregedést és az elmúlás elkerülhetetlenségét mutatja fel az opus nemes egyszerűséggel, sallangmentesen és megrázó őszinteséggel. A két főszereplő nem játszik, hanem csendesen bemutat egy állapotot, melynek apró stációi vannak. Az eddigi Haneke-filmektől jelentősen eltérő hatást vált ki a befogadóban ez a film, noha az elbeszélésmód és a hangvétel nem sokban változott. A történetmesélés változatlanul távolságtartó, a kistotálók és a szenttelen premier plánok dominálnak. A közösen belakott otthon (mely bútorról bútorra lett megépítve a rendező utasítása szerint, még a könyvek is az ő instrukciói alapján kerültek a nappali-könyvtárszobába) tompított barna színpalettával jelzi, hogy lakói már csak egymásra figyelnek, kirekesztődnek a külvilágból. Társadalmi státuszuk jelzésértékű, az elitkultúrát képviselő értelmiségiek. E jószerivel egyetlen helyszín és a két szereplőre való koncentráció teremti meg a kamaradramát, a dramaturgia is a jelenettechnikán alapul. A szereplők az érzelmeikről alig beszélnek, kommunikációjuk funkcionális. Mégis nyilvánvaló, hogy mindaz, amit látunk az csakis e két emberre tartozik, senki más nem vehet részt az életükben. Az atmoszféra szenttelen, az elnyújtott snittek is a mindennapiságot tükrözik, mégis a szerelem és szeretet zsigeri hatású. A kizökent idő, az első agyvérzéstől a fizikális segítség, néha a kézsímozgatás és a kétszer elhangzó szeretlek jelzi a teljes odaadást. Ahogy Kafka Kis meséjében, itt is „a világ napról napra zsugorodik.” Haneke stílusa *A fehér szalag* óta klasszicizálódik, de világlátásából nem enged. E gyönyörű alkotást azonban áthatja a személyesség. Nem az író és egyben rendező személyes, mi válunk azzá. Úgy tűnik, ha Haneke meghatódik, akkor is alkut nem ismerve kegyetlenül kimondja életigazát, de ez esetben fájdalmasan szépen.

A zongoratanárnő

(La pianiste – 131 perc, francia nyelven, magyar felirattal)

2001

német–lengyel–francia–osztrák,

rendező: Michael Haneke

forgatókönyvíró: Elfriede Jelinek könyvéből Michael Haneke
szereplők: Isabelle Huppert, Benoit Magimel, Annie Girardot

E mű Haneke pályafutásának legismertebb filmje, bár a tartalom mögött lévő téma nem meglepő sem előző, sem későbbi filmjeihez képest. Valószínűleg az intimitás és udvariasság minden álcáját letépő cselekmény tette hírhedtté az alkotást. Már az alapul szolgáló regény is rendkívül népszerű lett. A külvilágnak nyújtott társadalmi szerepjáték mögött agresszivitás és szexuális kielégítetlenségből fakadó zavar van. Erika, a zongoratanárnő kettős tudatában a fennkölt és az alantas keveredik. A magas kultúra képviselőjeként perfekcionista konzervatóriumi tanár és Schubert-szakértő, míg szexuális élete a pornókból merített magatartásformák elképzelésére szorítkozik. Így természetes szerepzavara és énkeresése, mely tényleges és érzelmi öncsonkuláshoz vezet. Kiszolgáltatott a saját sorsának, neveltetésének és családi történetének, nem tud kitörni belőle, hiszen azt sem érzi és tudja, hogy mit akar. E film nem egyszerűen pszichodráma, a főhős magánya ontologikus, létezése büntetésként hat, mindeközben riasztóan őszinte. A szerelem színterei is dehonesztálóak, a peep show, a konzervatórium WC-je, kukkolás az autós moziban, a mama lakása elbarikádozva, a raktár, mind-mind a sérült érzelmek megnyilvánulásai. A lassú képmozgás, a merev képek kontrasztjaként halljuk Bach, Schubert és Beethoven műveit, s a zene dramaturgiai elem, sokszor átkísér minket a tanteremből a sex-shopba. A távolságtartó történetmesélést aláhúzzák a kistotálók és a szenttelen premier plánok. A történetnek nincs is süllyedő íve, a suta cselekményelemmel történő befejezés is ezt jelzi: ilyen volt, ez történt, ilyen maradt (vagy még ilyenebb) Erika Kohut, a zongoratanárnő.